

EZREDÉVES ÜNNEPSÉGEK ÉS EZREDÉVES KIÁLLÍTÁS.

Folyóiratunk ez évi első füzetében már megemlékeztünk a nagy ünnepről, melyet a magyar nemzet ez évben ül. A tulajdonképeni ünnepek mindazonáltal május 2-án, az ezredéves országos kiállítás megnyitásával, indultak meg s bár a lefolyt és még bekövetkezendő ünnepek a napisajtó közlései folytán eléggé ismeretesek, történelmi folyóiratnak mégis kötelességeül tudjuk, hogy a nemzet e nagy ünnepével a legelső alkalommal foglalkozzék, az ünnepi hangulatot, mely itt az ország szívében sokkal magasztosabb, terjeszteni, az ünnepek főrése, a kiállítás, iránti érdeklődést pedig fokozni igyekezzék.

És van-e magyar széles e hazában, a ki ez ünnepélyekről, ha azoknak részese volt, szívesen ne beszélne, ha nem volt, azokról szívesen ne hallana? Mert nemcsak a szemet kápráztató, de egyszersmind lélekemelő, szívet, lelket megragadó volt a látvány, midőn Magyarország apostoli királya, a legszeretettebb fejedelem, s a magyarok által bálványozott, oly rég nélkülözött királyné, környezve a dynastia fenséges tagjaitól, az ország főméltóságai, a nemzet színe, java előtt megjelent, hogy a magyarok örömeiben való részvétét a legünnepélyesebb módon, a világ hatalmasságainak képviselői jelenlétében, kinyilvánítsa.

Viszhangzott a főváros a nemzet örömétől és lelkesedésétől s ez öröm, e lelkesedés, mint a villamos áram terjedt szét az egész országban, behatolva a legrejtettebb zugba, a legfélreesőbb kunyhóba, mindenüvé, hol magyar él, hol magyar szív dobog. A külföldi fejedelmek küldöttei, idegen országok képviselői pedig szerte vitték a hírt, a tanúságot Magyarország hatalmáról, jólété-

ről, de még inkább az egyetértésről és szeretetről, mely a királyt és nemzetet összefűzi, a lelkesedésről, melylyel a magyar nemzet koronás királyát körülvette, s levonhatják belőle a következtetést, hogy a magyar nemzet, ezer éves múltja daczára erőtől duzzad, s királyát, hazáját, utolsó csepp vére hullásáig megvédelmezni kész.

De ha szép, lélekemelő és magasztos volt az ünnepség első napja, még szebb és magasztosabb volt a második nap, midőn a nemzet, királyával és annak családjával, a legfényesebb magyar nemzeti díszben járult Isten oltárához, hogy meghajtott fővel, alázatos szívvel hálát adjon a teremtő Urának és Istenének, hogy a magyar nemzetet egy évezreden át, annyi balsors, vizály és veszedelem daczára megtartotta, és a második évezred küszöbéhez számban és erőben, dicsőségben és jólétben meg nem fogyatkozva elvezette.

A legdíszesebb, a legfényesebb gyülekezet, a melyet az ország és tán az egész világ, Hunyady nagy fia, Mátyás király óta soha nem látott, áhítatos szívvel mondta el hálaadó imáját s hallgatta a bíboros érseknek, Magyarország fenkölt lelkű főpapjának örök időkre emlékezetes szavait, melyekben felsorolva ezeréves multunk főbb mozzanatait, fedett és oktató, de egyszersmind buzdított és biztatott bennünket, hogy a második évezredbe tiszta, áhítatos szívvel, erős reménnyel, fokozott munkakedvvel lépünk át.

A fény és a dísz, melyet ez alkalommal a király és a nemzet kifejtettek, még a mesés képzeletet is meghaladta s míg szemünk a pompában gyönyörködött, lelkünk visszaálmódta magát a rég elmúlt időkbe, a mikor a magyar nemzet dicsősége, hatalma tetőpontján állott. Károly Róbert, Nagy Lajos és Mátyás királyok idejében lehetett ilyen a gyülekezet, mely ezen, IV. Béla király által épített, és annyi viszontagság után új életre, új fényre kelt templomban összegyűlt; talán midőn benne Károly Róbert 1309-ben magyar királylyá koronáztatott meg, vagy a mikor Mátyás király mennyegzője falai közt végbement, talán akkor látott az egyház, mely nemzeti multunk fél ezer évének volt tanúja, *ilyen* dísz, *ilyen* pompát.

Mert a kifejtett pompa nem közönséges fény volt; magyar

volt az minden részletében. Király és királyné, az uralkodó család tagjai, az ország méltóságai, főrendei és képviselői, a közélet kitünőségei és mindezek *női családtagjai is*, magyar nemzeti díszben jelentek meg a templomban, a gyülekezetnek káprázatos fényt, mindenek fölött pedig *magyar jelleget* adva. A templom előtt pedig végtelen sorban állottak a magyar díszfogatok, a legszebb, a legfestőibb látványt nyújtván.

Nem az ünnep fénye, nem ragyogása, *magyarsága* volt az, mely lelkünket megragadta, mely szíveinkben ama vágyat kelté: vajha vissza tudnánk varázsolni ama szép időket, a mikor Magyarországon mindenki csak *magyar* volt s mindenki büszke volt arra, hogy magyar. Örömmel láttuk, hogy e gondolatok nem egyedül bennünket foglalkoztattak; sok, sok ezerre ment azok száma, a kik az ünnepélyt a templomban vagy az utczákon hasonló gondolatokkal, hasonló érzelmekkel szemlélték, s jellemző, hogy a fényt, a gazdagságot kivétel nélkül mindenki irigység nélkül, örömmel, sőt büszkeséggel nézte; gyönyörködött benne nem azért, mert fényes, hanem azért mert magyar.

Vajha előidéznék az ezredévi ünnepélyek, hogy a magyar nemzet főurai, polgárai jövőben minden ünnepélyes alkalommal nejeikkel és leányaikkal együtt magyar díszben jelennének meg; nem kételkedünk senki hazafiságában, de meggyőződésünk, hogy a nemzeti érzést a nyelv után az öltözék segíti leghathatósabban elő, mert külső jele, bizonyítása annak, hogy magunkat magyaroknak érezzük és magyarságunkra büszkék vagyunk.

A megnyitó ünnepélyek e két fényes napját ez év folyamán még számos ünnep követi, s mire e sorok világot látnak, már lezajlik a koronázás évfordulójának ünnepe is, mely a bandériumok díszmenetével és a parlament mindkét házának közös ezredéves díszülésével bizonyára ép oly világra szóló fényes ünnepség lesz, mint volt a kiállítás megnyitása és a hálaadó isteni tisztelet.

Ezt megelőzik még az új királyi palota alapkövetétele s Árpád szobrának felavatása Pusztaszeren; végbementek már: a negyedik nagy állandó magyar színház és az új műcsarnok megnyitása. Követik: az ezredéves emlékek felavatása Munkácson, Pannonhalmán, Brassóban, Nyitrán, Dévényben és Zimonyban; a budavári Szent István szobor alapkövetétele és a Mária Terézia

szobor felavatása Pozsonyban; 500 új népiskola felavatása, a kir. Curia palotájának, a kassai domnak, az iparművészeti múzeumnak felavatása, a vámháztéri Ferencz József híd és a Vaskapu-csatorna ünnepélyes megnyitása.

Ime, nemcsak látványosságokból állanak az ezredéves ünnepek, hanem fontos, az ország, a nemzet kulturális haladását tanusító és előmozdító nagy alkotások teszik a millenniumi évet nevezetessé, örök emléküvé, azon biztos reményt keltve bennünk, hogy a mely nép ezer éves fennállását *így* ünnepli meg, annak létjoga kétségtelen, az az európai kulturnemzetek közt helyét méltóan tölti be, annak jövője a második évezredben is biztos.

Az ezredévi ünnepek e futólagos vázлата után, vissza kell térnünk az ezredévi országos kiállításhoz, melynek csak megnyitására emlékeztünk meg, de a melylyel, mint az ezredéves ünnepek egyik legfényesebb és legtartósabb részével még tüzetesen foglalkoznunk kell. Hiszen bajtársaink között alig lesz egy is, a ki a hat hónapig tartó kiállítást meg ne látogatná s így a tájékozás e tekintetben csak hasznos lehet.

Ritka szép látvány is ez az ezredéves kiállítás, mely 520.000 négyszögméternyi területen 200-at meghaladó kiállítási épületet számlál, s melynek költségei a 4 $\frac{1}{2}$ milliót megközelítik — nem számítván a magánvállalkozás által létrejött csarnokokat, melyek felállítása tulajdonosaiknak szintén egy milliónál többe került.

A kiállításra vonatkozó korábbi közleményeinkből¹⁾ ismeretes dolog, hogy az két főrészből áll: a *történelmi* kiállításból és a *jelenkori* kiállításból. Az elsőből a *hadtörténelmi*, a másodikból a *hadügyi* kiállítás érdekel bennünket közelebről.

Miután a hozzánk legközelebb álló *hadtörténelmi kiállításról* e folyóirat egy más közleménye fog beszámolni, ez általános szemlénkben a hadtörténelmi kiállítást csak az általános történelmi kiállítás keretében vázoljuk, s ugyancsak rövid vázlatot adhatunk csupán a jelenkori hadügyi kiállításról, mely egyébként inkább a nagy közönség és a külföld számára új és meglepő, a katonák e csarnokokban többé-kevésbé ismert dolgokat találhatnak.

A történelmi kiállítás palotáit, melynek keletkezéséről fen-

¹⁾ 1893-ik évfolyam 509. s a k. ll. 1895-ik évfolyama 114. s a k. ll.

tebb idézett korábbi közleményeink bőséges adatokat tartalmaznak, a városligeti tó Széchenyi szigete foglalja magában.

A Széchenyi-szigetre a Nádorszigetről egy középkori széles fahídon át jutunk.¹⁾ egy ódon várkapun át, melynek hatalmas nyílása fölött egy a djakovári vár mintájára készült lőrészekkel ellátott folyosó van, két oldalán pedig egy-egy kaputorony. E tornyok közül a magasabbik felső-magyarországi minta szerint készült, saroktornyoeskákkkal és erkélylyel a vajdahunyadi erkély mintájára; a kisebb torony a segesvári vár régi bástvatornyának másolata, kapuja fölött Magyarország védasszonyát ábrázoló festett falképpel és Szt. Istvánnak a budavári főtemplomból ide helyezett szobrával.

A kapun át tágas udvar következik, balra a román, jobbra előbb a csúcsíves (góth) és tovább a renaissance stílusban készült épületekkel; előbbi a vezérek és az árpádházi királyok, a második a vegyes házból származott királyok, utóbbi a Habsburgok korából származó történelmi emlékeket foglalja magában.

A román csoport egy benzésrendi monostort ábrázol, mely a díszes palotából (az apát lakása) egy keresztfolyosóból és a kápolnából áll. A palota kívülről Szt. István és Szt. Adalbert domború képeivel van díszítve; főbejárata a torony csarnokából nyílik az Ő Felsége számára fentartott helyiségekbe. Ezek állanak a kíséretnek szánt előszobából, a pécsi dom kápolnáihoz hasonló mennyezettel bíró váróteremből, üvegfestésű ablakain Szt. István, II. Endre és Nagy Lajos korából vett történelmi jelenetekkel, Ő Felsége fogadó szobája és dolgozó szobája, ez utóbbi erkélylyel és kilátással a tóra. A keresztfolyosóban kezdődik a tulajdonképeni kiállítás. Itt látjuk mindenekelőtt a honfoglalásnak Pauler Gyula és Szendrei János által Béla király névtelen jegyzője nyomán tervezett térképét, a pogány magyar sirleleteket, Magyarország térképét Szent István korából, a székesfehérvári, pécsi, szegzárdi román stílusú templomok faragott maradványait. A kápolna a jaáki benzés apátság templomának kisebbített másolata, különösen szép főkapu-

¹⁾ A történelmi kiállítás következő leírásánál dr. Czobor Béla t. barátunk, a történelmi főcsoport előadójának, a kiállítási kalauz számára készült leírását követjük.

val. A három hajós kápolna belsejében láthatók Árpádházbeli királyaink oklevelei, érmei és pecsétai, az előbbieik közt II. Endre és IV. Béla aranypecsétes oklevelei (ilyen volt az «aranybulla»), Gizella királyné síremlékének gipszmásolata, Salamon király eredeti vörös márvány sírköve, III. Béla király és neje sírjaiban talált ékszerek, egyházi szerek, a legrégebb magyar irat: a halotti beszéd, s más egyéb az Árpádok korából származó emlék.

A *góth vagy csúcsíves csoport* négy részből áll: a korai góth épületből; a vajdahunyadi várból, a közbe ékelt «Nebojsza» toronnyal, a csütörtökhelyi kápolnából, végre a szárnyat befejező segesvári toronyból. Az ezen csoport által befogott udvar főfalát az ország Mátyás korabeli címere, Bakács Tamás, Garay Miklós, Hunyady János, Vitéz Mihály és Szilágyi Erzsébet festett címerai ékesítik; Mátyás király Bautzenben levő szobrának gipszmásolata a segesvári torony egyik oldalán van; az udvar közepén a pozsonyi városház terén levő XVI. századbéli kút másolata áll. E csoport, mint említettük, a vegyes házbeli királyok korából származó emlékeket foglalja be, a mohácsi vészig.

A *korai góth épület* előcsarnokában és két folyosóján középkori építészeti és szobrászati emlékeink vannak. A *földszinten* tovább haladva a *vajdahunyadi vár lovagtermébe* jutunk, melyet öt vörös márványoszlop két hajóra oszt; az oszlopfőkön, a mennyezeten és a padlózatán a Hunyadi- és Szilágyi-család címerai, a falakon hadi jelenetek vannak festve; így a cserhalmi csata, egy perdöntő párbaj, egy tornajelenet stb. E terem teljesen a hadtörténeti emlékeknek van szentelve, a XIV. századtól a mohácsi vészig s e dicsőséges időszaknak számtalan emlékét foglalja magában. A lovagterem végében van a *csütörtökhelyi templom szentélye*, a káposztafalvi szárnyas oltárral. A lovagteremből balra nyílik a *bártfai városház terme*, mennyezete alatt az ország nevezetesebb városainak címereivel; e teremben a középkori városi életre vonatkozó emlékek, számadások, jegyzőkönyvek, privilegiumok, hatalmi jelvények, köztük számos hóhérpallós stb. vannak összegyűjtve. Tovább a *segesvári torony* aljában, a középkori hiteles helyek kamráját látjuk, a vasrudakon, zsákokcsákban függő okiratokkal, ezek közt egy 47 m. hosszú tanuvallomási jegyzőkönyv.

Az *emeleten*, az épületek fenti sorrendjét követve, előbb

Károly Róbert, Nagy Lajos, Mária és Zsigmond korának emlékeit találjuk; ezek közt Szt. Simon próféta zárai ezüst sarcophagjának galvanoplastikai másolata, okmányok, pecsétek, érmek, képek és ötvösművek. A csarnok másik felét Mátyás király korának emlékei töltik be. Itt vannak: a Mátyás korabeli paizsok és más fegyverek gazdag gyűjteménye, remek trónkárpítja, világhírű könyvtárának, a «Corviná»-nak maradványai, az ezen korbéli művészet és ipar különféle alkotásai, melyek közül kiemelkedik Mátyás király úgynevezett kalváriája, egy vaskorlátokkal körülvett üvegszekrényben elhelyezett, tömör aranyból készült, drágakövekkel gazdagon ékesített, mesés értékű, óriási arany kereszt, a kiállítás legnagyobb kincse.

A csarnok végén egy középkori lakószoba következik, majd a *vajdahunyadi vár emeleti lovagtermében* a középkori egyházi kincsek vannak fölhalmozva. Balra egy *középkori könyvtár* helyiségei, eredeti butorzata, az asztalokhoz odaláncolt könyvekkel, érdekes festményei stb. Ezután következnek egy teremben az első nyomdai termékek, az oktatás középkori eszközei, a falakon ritka térképek.

A *renaissance-csoport* az újabb kor emlékeit foglalja magában, a mohácsi véstől az 1867-ik évi koronázásig. Az épületnek a hid mellett levő legészakibb szárnya a brassói Katalin-bástya utánzatában végződik; ehhez csatlakozik a barok egyemeletes palota. A főkupola a gyulafehérvári Károlykapu motivumai szerint épült, tetején a magyar szent koronával; a csúcsíves csoport melletti szárnyát a löcsei városház tornya osztja ketté.

A palota *földszintjén*, a csarnoktól jobbra eső folyosón át, mely az Ő Felsége tulajdonát képező gobelinekkel van díszítve, az első teremben XVI—XVII. századbéli templomi fölszerelések, egyházi edények, öltönyök, főpapok sírkövei és arcképei láthatók: ehhez az esztergomi basilika Bakács kápolnájának természetes nagyságban készült utánzata csatlakozik, az üvegszekrényben Bakács érsekre vonatkozó emlékekkel. A kápolnával szemben van a gyulafehérvári székesegyház kapujának utánzata. A következő helyiség XVII—XVIII. századbéli egyházi ruhákat, ötvösműveket és sírköveket tartalmaz. Innét nyílik a melleklépcső csarnoka, melyben a Cserny Lajos hovéd főhadnagy, Ludovika Akadémiabeli

tanár, által készített Buda vára 1686-ik évi visszavételét ábrázoló gyönyörű dombormű.

Balra három hatalmas terem, a hadtörténelmi emlékek zömét, a XVI. és XVII. századbeli hadtörténelmi emlékeket foglalja magában több ezernyi tárggyal. Az első terem legnagyobb részét az Esterházy-család nagybecsű, fölötte gazdag gyűjteménye tölti be: a középső a török hódoltság korabeli emlékeket, a harmadik Batthyány-Strattmann Ödön herceg gyűjteményét tartalmazza. Tovább, a másik melléklépcsőházban, Báthory István síremléke, tovább a hazai iparos cézhek ládái, emlékei és poharai, végre az utolsó tágas csarnokban műipartárgyak, ékszerek, arany és ezüst asztali edények, öltözetek stb. vannak. A most következő rotundóban az Esterházy-család aranyozott szánkója van, majd a nagy gobelinekkel díszített folyosó következik; a gobelinek a zentai és harsányi (mohácsi második) csatát stb. ábrázolják s szintén Ő Felsége tulajdonai.

A vármegyék zászlóival díszített s ezek emlékeit befogadó lépcsőházon át az *emeletre* érve, a középterem a XVIII—XIX. századi irodalom csarnoka, jobbra az oktatás történetére vonatkozó emlékek, tudományos eszközök, magyar felfedezők készítményei szemlélhetők. A középteremből balra az erdélyi fejedelmek korából fennmaradt emlékek, ezek közt számos fegyverek láthatók.

A főlépcsőház emeleti csarnokában az 1867-ik évi kiegyezésre és koronázásra vonatkozó emlékek és a Habsburg-család arcképei vannak; itt lesz június közepétől fogva Ő Felsége új trónja is, melyen június 8-án a nemzet hódolatát fogadja. A csarnoktól jobbra látjuk a Rákoczi-kor emlékeit, Rákoczi hadseregének izléses magyar öltözeteit, fegyvereit, majd az Esterházyak fényes termei következnek, balra pedig Mária Terézia korának, a francia háborúk időszakának, végre a rotundában az 1848/49-ik évi magyar függetlenségi harc történeti emlékei. E szárnyon tovább ismét interieurök következnek, köztük egy XVIII. századbeli magyar konyha, egy alchimista laboratórium, egy XVII. századbeli lakószoba, a trencsényi jezsuita ebédlő s még számos interieur a század elejéről. A melléklépcső csarnokában végre a zene és színművészet történeti emlékei láthatók.

A történeti csoport kiegészítéseül a renaissance és a góth-

épületek közt a tó partján több bástya és lőrészekkel ellátott falazat készült, a lőrészekben és a falak mellett számos történeti nevezetességű ágyú és gátpuska, sátorok stb., legnagyobbreszt a fraknói várból, továbbá Betléről, Gyulafehérvárról, Krasznahorkáról stb.

E nagyon futólagos vázlat is már hosszúra nyúlt, pedig a legnevezetesebb tárgyakat is alig érintettük s egész korszak gyűjteményénél csupán csak a fölemlítésre szorítkoztunk; elképzelhető tehát, hogy a szem alig tud e nevezetességek szemléletével betelni s a kinek csak egy kis történeti érzéke van, napokig képes e csarnokokban elbarangolni, átélvén lelkében újra a nemzet ezeréves történetét.

A hadügyi kiállítás oly nagyszabású, a melyet eddig semmiféle világkiállítás sem látott s a monarchia hadügyét a nagy közönségnek és a külföldnek a legimpozánsabb módon mutatja be. A kiállítás az I. számú főbejárótól balra, a tó mindkét partján, sőt magán a tavon is, nagy területet foglal el és a következő részekből áll: a honvédség, a közös hadsereg, a haditengerészet és a hadfelszerelők csarnokából.

A *honvédség csarnoka* a kaputól balra, a második és közép részében a szervezetre, fölszerelésre és az elhelyezésre vonatkozó tárgyakat tartalmazza; itt van Szobieszki nagy festménye, a honvéd-egészségügy, a koronaórség, a m. kir. csendőrség és a vörös kereszt egylet kiállítása. A csarnok bal szárnyában a honvédgyalogság és lovasság, a jobb szárnyon a honvéd-oktatásügy van bemutatva. Ez utóbbiban a Ludovika-Akadémia és az Orczy-kert modellja, növendékek báb alakjai, fényképek, egy nagy szekrény a Ludovika tankönyveivel és a magyar hadtudományi munkákkal, továbbá az oktatás segédeszközei. Külön felszerben vannak a vonat járóművek.

A *közös hadsereg* óriási csarnoka közepén Ő Felsege szobra, magyar tábornoki egyenruhában, foglalja el a főhelyet; itt vannak a történelmi emlékek, a katonai műtárgyak, a képzőintézetek kiállítása stb. A jobb szárnyon van a gyalogság és lovasság, az az oldalszarnokban a tüzérség, balra a katonai földrajzi intézet, az utászok kiállítása és az élelmezésügy. A hátulsó oldalon a tüzérséghez csatlakozva látjuk a vasúti és távíró-ezred, tovább a vonat kiállítását, végre a csoport nyugoti részében a tábori sátra-

kat stb. Magától értetődik, hogy a tábori és várlovegek, a fegyverműszak általában, a lövészet, élelmi szerek stb. a legteljesebb módon vannak szemlélhetőleg feltüntetve.

A csarnok előtt, a tó ágán, hadihíd van verve, mellette van a léghajózási osztály, az időnkint felszálló nagy «Hungária» ballonnal.

A *hadi tengerészet* csarnoka, mely külsejében a «Budapest» partvédő hajó közép részét ábrázolja, valóságos látványosság számba megy, annál is inkább, mert kiállítása csupa oly dolgokat tartalmaz, melyek látásához a szárazföldi haderő tagjai és a nagy közönség csak ritkábban juthatnak. A tömérdek különféle hajómintákon kívül, melyeken a hajóügy egész fejlődése tanulmányozható, itt láthatók a hajók felszerelése, gépei, lövegei, a hajóvezetés eszközei, a torpedók és azok vetési módja, a tengerészelet, a matrózok foglalkozása, gazdag fegyvergyűjtemény, mentő eszközök, a villamoság értékesítése, a hajóegészségügy stb.; s végül pedig a lissai csatára, annak hőisére, Tegetthofra, a tengerjáró Ferdinánd Miksa főherczegre stb. vonatkozó történeti ereklyék.

A *hadfelszerelés* csarnokát, mely szintén igen díszes épület, a hadsereg, haditengerészet és a honvédség szállítói saját költségükön emelték s benne a nevezetesebb gyárak collectivkiállításán kívül, a posztó- és bőrneműek, fegyver és lőszer, sebészeti műszerek, bádogneműek, katonai egyenruha és felszerelés, végre a szállító-eszközök vannak izléses csoportokban kiállítva.

Evvel számot adtunk az ország nagy ünnepéről és az ünnep alkalmából létesített nagy, a nemzet multját és jelenét feltüntető, remek kiállításról; a kép azonban csak halvány képe annak, a mit Budapest, az ezeréves Magyarország fő- és székvárosa nyujtott és még hónapokon át nyújt s biztosan hiszszük, hogy bajtársaink, mihelyt viszonyaik engedik, tömegesen fognak a mi ünneplő, szép Budapestünk látogatására sietni.

RÓNAI HORVÁTH JENŐ.